

Cæterum, qui eum catholicæ fidei professorem inficiantur, ea ratione præcipue permoventur, quod Boetius ethnicorum scriptorum doctrinam et sententias frequenter usurpat in conscriptis operibus. Ast, ut quisque facile agnoscit, id minime rem conficit; quandoquidem, id ipsum perfecere maxima ex parte Ecclesiæ Patres. Nec quidpiam aliud ex hujusmodi facto licet colligere, nisi Boetio in animo fuisse eclecticismum in philosophicis consecrari, simulque adlaborem ut ethnica philosophia erroribus purgata, catholicæ fidei manus amicas porrigeret, atque philosophiæ christianæ evolvendæ inserviret.

CAPUT QUINTUM.

SECUNDÆ PERIODI EPOCHA SECUNDA,

Seu Universæ Philosophiæ quinta epocha.

PHILOSOPHIA SCHOLASTICA.

In philosophia scholastica quatuor partes seu epochas opus est distinguere et assignare: quarum prima, quæ præparationis dici posset, initium ducit a Carolo Magno, et finem accipit labente sæculo undecimo; ubi incipit secunda, quæ generationis, dici potest, et pervenit usque ad sæculum decimum tertium; in quo incipit tertia scholasticæ epocha, quæ evolutionis et perfectionis appellari potest, et finem accipit sequenti sæculo, in quo initium accepit epocha quarta seu occasus philosophiæ scholasticæ, quæ perducitur usque ad

padecimientos por la justicia... Finalmente los Bolandistas le dan el título de santo. Su nombre se halla con este título en el calendario de Ferrarius y en el de algunas iglesias de Italia, que honran su memoria en el día 23 de Octubre » *Hist. univ. de l'Église Cath.*, t. 9.º, pag. 57 et sqq.

instaurationem (*renacimiento*) litterarum sub finem sæculi decimi quinti.

Scholasticæ philosophiæ historia, non nisi integris voluminibus texti potest, si ea congrue ac perfecte dignoscenda erit; idque tum propter longitudinem temporis quod complectitur, tum propter multitudinem et diversitatem systematum ac scholarum quibus scatet, tum denique propter erroneas opinioniones, judicia et sententias, quæ de ipsa apud non paucos habentur. Sed nos brevitatibus gratia et ex natura instituti operis cogimur summis tantum, ut ajunt, labris, rem hujusmodi attingere: quapropter summatim tantum ac veluti per cursum characteres et auctores præcipuos, quibus quatuor epochæ præfatæ distinguuntur, brevi ratione exponemus. Cujus rei gratia sit

§ I.

Prima epocha philosophiæ scholasticæ.

In prima hac epocha quam præparationis diximus, duplex motus e regione quodammodo oppositus in scientia observatur, nempe, motus *rationalisticus*, et motus *theologicus*. Ad primum spectat

a) *Erigena* (Joannes Scotus) Hiberniæ initio sæculi noni natus, et anno 886 mortuus. Linguae græcæ apprime peritus, omnium ferme veterum philosophorum ac præsertim Neoplatonicorum doctrinis imbutus, scientiam minime vulgarem magnumque nomen sibi acquisivit; ast ea sedavit turpissimis erroribus, catholicæ fidei et rectæ rationi simul adversantibus. Ejus quippe doctrina, inter alia, hæc habet:

1.º Quadruplex naturæ genus distinguere oportet; quorum primum est, *natura creatrix et non creata*, scilicet, Deus ut Creator: secundum, *natura quæ creat et non creatur*, nempe, ideæ divinæ, quæ sunt rationes et causæ primordiales rerum: tertium, *natura creata et non creans*; ideæ, nempe, divinæ, quatenus existentiam recipiunt mundum hunc visibilem constituendo: quartum; *natura neque creata neque creatrix*, scilicet, Deus, non jam prout creator, sed prout terminus et finis universalis creationis et omnium rerum quæ in ipsa continentur. Deus ergo constituit esse et essentiam

omnium rerum, et omnes res, ipsaque anima humana, sicut egrediuntur, ita regrediuntur ad Deum (1).

2.º Postquam pantheismum, rationalismum quoque docet hibernus philosophus: nam apud ipsum, philosophia a religione non secernitur, sed cum ipsa potius convertitur et identificatur; etenim «vera, inquit, (2) philosophia est vera religio; conversimque, vera religio, vera philosophia.» Quin etiam rationem a fide et religione prorsus independentem efficit, dum scribit (3): «Vera autem ratio, cum virtutibus suis rata atque immutabilis munitur, nullius auctoritatis adstipulatione roborari indiget.»

b) Oppositam Erigenæ viam sectati fuere *Alcuinus* in Anglia 736 natus; *Lanfrancus* Ticini in Italia 1005, et *Petrus Damianus*, Ravennæ 1001 natus, qui philosophiam vel potius dialecticam, quam unice serme colebant, ad res theologicas et asceticas pertractandas applicuerunt. Ast mediam quodammodo inter utrosque viam retinuit

Gerbertus circa dimidium sæculi decimi in Gallia natus, de quo ita habet noster Balmes: «Celeberrimus hic monachus, qui postea Papa fuit sub nomine Sylvestri secundi, cum arabibus et judæis communicationem habuit scientificam (4). Ejus ingenio et studio debet Europa primos in scientiis naturalibus passus. Memorare sufficiat, sæculo X, quod, ferreum dictum est, matheseos, astronomiæ et geographiæ cathedras habuisse Gerbertum. Tabulam excogitavit, qua arithmetici operationes aptis characteribus explicabat: sphaeram construxit ut astrorum motum exhiberet, et varios scripsit geometriæ tractatus.»

Notum est quoque, Gerbertum, si fides historicis et criti-

(1) Præter opus cui titulus: *De Divisione Naturæ*, quod Erigenæ systema philosophicum continet et ad nos pervenit, constat eum scripsisse aliud cui titulus: *De egressu et regressu animæ ad Deum*, quod ad nos non pervenit.

(2) *De Divis. Nat.*, lib. 1.º, cap. 68.

(3) *Ibid.*, cap. 71.

(4) In nostra, videlicet, Hispania, in qua apud Arabes et Judæos artes et scientiæ florebant; constat enim Gerbertum academias Hispanensem, Cordubensem et Toletanam frequentasse.

cis, primum fuisse qui usum characterum arabicorum in Europa christiana introduxit.

§ II.

Secunda epocha philosophiæ scholasticæ.

Philosophia proprie *Scholastica*, (1) post dimidiatum undecimum sæculum incepit evolvi cum Roscellino, Guilielmo Campellensi, (de Champeaux) et S. Anselmo. Quorum prior

a) Roscellinus Compendiensi vulgo dictus, (de Compiègne) dialecticis subtilitatibus acriter intentus, *Nominalismum* in scholas invexit, adfirmans *universalibus* nihil in rerum natura respondere, ac proinde *genera et species*, et ideas vel naturas quæ universales dicuntur, esse mera *nomina*, quibus individua seu singularia significamus. Exinde colligebat, nihil reale nos cognoscere nisi singularia; ad quod cum sufficiant sensus, merito suspicantur quidam, Roscellinum sensualismum quoque amplexatum fuisse. Ast e contra

b) Guilielmus de Champeaux, *Realismum* tuitus est ac fortasse ad exaggerationem duxit. Videtur enim ipsum, non tantum objectivam realitatem ideis universalibus attribuisse, sed adfirmasse quoque *genera et species*, seu sola *universalia*, continere veram entitatem et existentiam extra nos, minime vero singularia, quæ accidentaliter tantum ab invicem distinguuntur. Alii vero existimant, Guilielmum, verum realismum docuisse, afirmando naturas genericas, specificas etc., quæ ideis ac nominibus universalibus respondent atque significantur, realitatem objectivam extra mentem habere, sed

(1) Originem hujus denominationis tribuit Cousin scholis a Carolo Magno institutis: «C'est Charlemagne qui le premier ouvrit des écoles, *scholæ*. Ces écoles étaient le foyer de la science d'alors; aussi la science d'alors fut-elle appelée *scholastique*. Voilà l'origine de la chose et du mot. Et où Charlemagne institua-t-il et pouvait-il instituer des écoles? La où il y avait le plus d'instruction encore, le plus de loisir pour en acquérir... Oui les convents son le berceau de la philosophie moderne.» *Histoir. de la Philosoph.*, lect. 9.º, pag. 257. Alii tamen aliter assignant originem et rationem hujus nominis.

non sub statu vel forma *universalitatis*, quam formam vel statum eis tribuit intellectus per abstractionem a conditionibus seu differentiis individualibus, quibus singularia ad invicem distinguuntur. Novum et quasi medium systema excogitavit.

c) *Abelardus* (Petrus) in Britannia minori non longe a Nannetensi civitate 1079 natus, qui realismum magistri sui Guillelmi, ac nominalismum Roscellini simul rejiciens, atque fortasse conciliare satagens, decuit *universale* in rebus extrinsecam animam positum *essentialiter* non inveniri, sed *individualiter* tantum; ac proinde universalia non esse quidem mera nomina, sicut agebat Roscellinus, sed formas veras seu conceptus intellectus: unde et ejus hocce systema *Conceptualismus* nuncupari solet, quod quidem vix a Nominalismo differre patet, tum ex ipsa ejus expositione, tum maxime ex erroneis doctrinis ad quas ex hoc systemate perductus fuit, praesertim circa mysterium Trinitatis; quandoquidem, si fides Othonii, Abelardi discipulo et apologistae, illisque ejusdem coaevis scriptoribus, realem distinctionem personarum e medio tollebat, solam nominalem relinquens. Docuit praeterea Abelardus: 1.º mundum a Deo conditum, optimum inter possibles esse: 2.º philosophos gentiles, ac praesertim Platonem hujusque discipulos, mysterium Trinitatis catholicae veramque fidem habuisse, ac proinde nullam nobis adesse rationem dubitandi de ipsorum aeterna salute. Post varias atque insolitas vitae et doctrinae vicissitudines, resipuit tandem opera, consilio, et exemplo Petri Venerabilis monasticam vitam christiane egit postremis vitae annis, et obiit anno 1142. Ast verus ac maximus philosophiae scholasticae cultor hac aetate fuit.

d) *Sanctus Anselmus* Augusta Praetoriae (Aosta) in Pedemontio anno 1033 natus, qui Beccensis monasterii primum abbas, deinde archiepiscopus Cantuariensis renunciatus, temporalem vitam cum aeterna commutavit anno 1109. Multa scripsit, inter quae ut philosophica simul ac theologica eminent, *Monologium* = *Proslogium* = *De Libero Arbitrio* = *De Veritate*, in quibus christiana ac satis completa metaphysica continetur. Characteres generales atque praecipui ejus doctrinae, sequentibus continentur:

1.º Tum quoad methodum, tum quoad doctrinam D. Au-

gustino adhæret; nam et dialogo saepe utitur, et de veritate, de ideis divinis, de malo aliisque hujusmodi, ad mentem hipponensis episcopi disserit; unde et Ontologismo, non secus ac D. Augustinus, aliqua ex parte accedit.

2.º Quinimo etiam, auctor existit demonstrationis *ontologicae* existentiae Dei, quam postea Cartesius ut novam instauravit. «Nullus quippe, inquit (1), intelligens id quod Deus est, potest cogitare quia Deus non est, licet haec verba dicat in corde aut sine ulla aut cum aliqua extranea significatione. Deus enim est id quo majus cogitari non potest: quod qui bene intelligit utique intelligit idipsum sic esse, ut nec cogitatione queat non esse.» Et alibi (2) demonstrare aggreditur Deum, seu id quo majus cogitari nequit, non in solo intellectu, sed in re quoque necessario existere, «quia majus est esse in intellectu et in re, quam in solo intellectu. Et si illud in solo est intellectu, majus illo erit quidquid etiam fuerit in re... Et ideo necesse est, ut majus omnibus, quod est jam probatum esse in intellectu, et in re sit; quoniam aliter, majus omnibus esse non poterit.»

3.º Anselmi philosophia penitus abhorret a subtilitatibus atque inanibus disputationibus dialecticis, quibus Abelardus et alii coevi scholastici delectabantur. Quod attinet vero ad controversiam universalium, moderato realismo adhærebat, vehementerque rejiciebat dialecticos nominales, qui universalialia ad nomina seu *status vocis* revocabant.

4.º Nec minus Abelardo ejusque discipulis adversabatur quoad usum et potentiam rationis humanae. Dum enim ille rationis usum et vim nimis extollebat, atque suprema fidei catholicae mysteria per rationem explicare et demonstrare contendebat, S. Anselmus e converso docebat, hominis rationem subjiciendam esse fidei; quinimo rerum cognitionem et scientiam ex fide initium ducere ac per eam juvari et illustrari. Hinc illud apud ipsum tritum: *Credo et intelligam. Fides praecedit intellectum*. Cave tamen ne inde inferas, D. Anselmum, aut scientiam, aut rationis usum in ipsis etiam fidei

(1) *Proslog.*, cap. 1.º

(2) *Lib. pro insipiente.*

sebus excludere aut damnare; nam potius et sæpenumero commendat, ut dum ait: «Negligentia mihi videtur, si postquam confirmati sumus in fide, non studemus quod credimus intelligere.»

5.º Ergo S. Anselmus jure merito spectari potest veluti institutor ac parens veræ philosophiæ scholasticæ, id est, christianæ simul et rationalis, quatenus sese opposuit, tum inanibus disputationibus ac subtilitatibus, tum spiritui ac principiis rationalisticis, quibus aliqui eandem sedare et a recta via detorquere tunc temporis conabantur.

e) Præter hucusque enumeratos, florere hac ætate philosophiæ scholasticæ: 1.º *Hugo et Richardus de Sancto Victore*, qui mysticismo adhæserunt: 2.º *Petrus Lombardus*, Novaræ in Italia natus, vulgo appellatus *Magister Sententiarum*, qui potius theologiam quam philosophiam coluit: 3.º *Joannes de Salisbury (Joannes Parvus Salisberiensis)* Abælardi discipulus, qui in opere cui titulus: *Policraticus*, et in alio quod inscribitur: *Metalogicus*, vanitatem nugas et inanes disputationes cœvorum philosophorum irridet: 4.º tandem *Almaricus de Bene*, vel *Chartres*, et *David de Dinant*, qui, præter errores alios contra fidem, atheismum materialistam suscitarent, docentes Deum identificari cum materia.

TERTIA EPOCHA PHILOSOPHIÆ SCHOLASTICÆ

§ III.

Philosophia Alberti Magni.

Cum sæculo decimo tertio incipit tertia epocha philosophiæ scholasticæ, quam *evolutionis* vel *perfectionis* supra appellavi; quoniam eo sæculo insigniora emicaverunt lumina et ingenia scholasticæ philosophiæ, sicut et theologiæ. Hunc porro perfectionis motum incepit ac mirifice promovit

Albertus Magnus (nuncupari etiam solet, *Albertus Theonicus*, *Albertus de Colonia*, *Albertus Ratisbonensis*) apud Lavingium in Germania anno 1193 natus. Post frequentatas ingenti scientiarum amore et profectu scholas Germaniæ, Galliæ et Italiæ, Prædicatorum Ordini nomen dedit trigésimo

ætatis anno nondum expleto; ubi perpetuo discens et docens, ac omni disciplinarum genere excultus, egregium sibi nomen comparavit, *Magnus* idcirco à cœvis et posteris cognominatus. Parisiis, Colonia, aliisque in locis philosophiam ad theologiam publice docuit, Legatus Apostolicus in Poloniam ac postea Magister Sacri Palatii et episcopus Ratisbonensis a Summo Pontifice renuntiatus, oneri et honori cessit, ad cellulamque reversus, scientiis ardentius incumbens, ac libris conscribendis deditus, ad superos tandem evolavit Colonia anno 1280 cum 87 esset annorum. Ejus opera continentur voluminibus 21 in fol., in quibus de cunctis ferme disciplinis tam ecclesiasticis quam sæcularibus agit. Quod attinet ad philosophiam proprie dictam, eam sigillatim exponere omitimus, tum studio brevitatæ, tum maxime quia a philosophia D. Thomæ, quæ hoc opere continetur, parum differt, quamvis sit minus completa ac perspicua. Ast vero, quoniam Albertus Magnus motum scientificum ac philosophicum mirifice promovit, idque non modo quoad philosophiam proprie acceptam et theologiam, sed etiam quoad scientias physicas et naturales, exponere oportet breviter generales characteres ejus doctrinæ, sicut et media et rationes, quibus motum philosophicum ac scientificum fovit et auxit.

1.º Philosophiam christianam evoluit ac perfecit, tum cunctas ejus partes integre atque ex ordine pertractando, earumque nexum et relationes ostendendo, tum etiam hominem considerando, et quatenus creaturas inferiores, et quatenus Deum respicit. Mundi quoque initium cum tempore, ac ejusdem productionem ex nihilo, abunde atque solida ratione demonstravit et evoluit: unde vehementer fallitur Tennemann, dum asserit Albertum Magnum docuisse *emanationem* rerum ex Deo; quandoquidem, sexcentis locis creationem rerum ex nihilo adstruit. «Mundus, inquit (1), a primo Creatore solo Deo incepit per creationem... Deus ex nihilo fecit mundum.»

2.º In philosophiam christianam invexit elementa scientifica quæ fidei et rationi sunt consentanea, tum veteris phi-

(1) *Opp.* t. 2.º pag. 330.

losophiæ ethnicae, tum neoplatonicae, tum Arabum, ut percurrenti ejus opera statim patebit: quapropter oppido falluntur qui existimant et autumant, Albertum Magnum nihil præter Aristotelem scivisse et commentasse.

3.º Quinimo etiam, quamquam vestigiis Aristotelis maxime insisit, propter multitudinem ac varietatem operum Stagyrita; tum etiam propter ejus methodum magis scientificam ac philosophicam quam Platonis, hujus tamen philosophiam æque suscipit et magni facit; unde et scribit: «Scias quod non perficitur homo in philosophia (1), nisi ex scientia duarum philosophiarum, Aristotelis, et Platonis.»

4.º Tantum igitur abest ut Aristotelis placita cæco modo insectetur, prout quidam scripsere, ut eum potius non semel refellat, errorique obnoxium aperte profiteatur, eos irridens qui errorem nullum in eo agnoscere volunt. «Qui credit, ait (2), Aristotelem fuisse Deum, ille debet credere quod nunquam erravit: si autem credit ipsum esse hominem, tunc proculdubio errare potuit, sicut et nos.»

5.º Nec de philosophia tantum, sed de humana scientia universim bene meruit Albertus Magnus, dum experientiam et observationem phænomenorum commendavit ad praximque reduxit; simulque scientias naturales, physicas ac mathematicas coluit, promovit et auxit (3).

(1) *Opp. t. 2.º pag. 67.*

(2) *Ibid. pag. 332.*

(3) Id facile sibi persuadebit, quisquis ejus volumina evolverit: siquidem, præter theologica, ascetica et exegetica, quæ pluribus voluminibus in fol. continentur, sequentia habet ad philosophiam ac ad scientias naturales, physicas et mathematicas spectantia: *De Prædicabilibus*, lib. 1.—*De Decem Prædicamentis*, lib. 1.—*De sex principiis*, lib. 1.—*De Interpretatione*, lib. 2.—*De syllogismo*, lib. 2.—*De Demonstratione*, lib. 2.—*Topicorum*, lib. 8.—*De Sophisticis elenchis*, lib. 2.—*De Physico auditu (Physica)*, lib. 8.—*De Cælo et Mundo*, lib. 4.—*De Generatione et Corruptione*, lib. 2.—*De Meteoris*, lib. 4.—*De Mineralibus*, lib. 5.—*De Anima*, lib. 3.—*Metaphysicorum*, lib. 13.—*Ethicorum*, lib. 10.—*Politicorum*, lib. 8.—*De Sensu et sensato*, lib. 4.—*De Memoria et reminiscencia*, lib. 1.—*De Somno et Vigilia*, lib. 1.—*De Motibus Animalium*, lib. 2.—*De Juventute et Senectute*, lib. 1.—*De Spiritu et Respiratione*, lib. 2.—*De Morte et Vita*, lib. 1.—*De Nutrimto et Nutribili*, lib. 1.—*De natura et origine Animæ*,

6.º Primus extitit inter philosophos christianos, qui historiam naturalem animalium, plantarum et mineralium,

lib. 4.—*De Unitate intellectus contra Averroem*, lib. 1.—*De intellectu et intelligibili*, lib. 2.—*De Natura Locorum*, lib. 1.—*De Causis Proprietatum Elementorum*, lib. 1.—*De passionibus aeris*, lib. 1.—*De Vegetabilibus et Plantis*, lib. 7.—*De Principiis motus progressivi*, lib. 1.—*De Processu universitatis (omnium rerum) a Causa Prima*, lib. 1.—*Speculum Astronomicum*, lib. 1.—*De Animalibus*, (historia naturalis animalium), lib. 26.—*De Apprehensione et apprehensionis modis*, lib. 1.—*Philosophia Pauperum*, lib. 1.—*De Alchimia*, lib. 1.—

Ex his facile dignoscitur, non parum Alberto Magno debere scientias præsertim physicas et naturales, ut vel ipsi recentiores qui ejus opera diligenter examinarunt, ingenue fatentur; inter quos eminent Blainville, qui analysim operum Alberti sic claudit: «Puede por lo tanto resumirse lo que Alberto Magno ha dejado á la ciencia, en las diez tesis siguientes:

1.ª Completó y terminó el círculo de los conocimientos humanos, añadiendo á lo que habia hecho Aristóteles la demostracion científica de las relaciones del hombre con Dios.

2.ª Imprimió al estudio de la naturaleza su verdadero carácter, á saber, la utilidad fisica inmediata y la utilidad teológica, mucho mas importante en el orden social.

3.ª Ensanchó el camino de la observacion, aplicándola á todos los seres de la naturaleza y á todas sus circunstancias, á excepcion de la anatomia.

4.ª Creó la descripcion de los cuerpos naturales, desconocida á los antiguos.

5.ª Tuvo el sentimiento é indicó las relaciones naturales de los seres, aunque no pudo, por falta de los elementos necesarios, hacer su aplicacion á la clasificacion.

6.ª Determinó la medida de la perfeccion é imperfeccion en mas ó en menos de los seres organizados.

7.ª Tuvo el sentimiento y definió muchas veces con felicidad los grados que forman los cuerpos naturales, haciendo aplicaciones acertadas á algunos casos.

8.ª Al mismo tiempo que aceptó las tesis principales de la escuela peripatética, las ilustró, rectificó y desenvolvió de una manera conveniente.

9.ª Fué el primero que empleó de una manera general la forma de diccionario ú orden alfabético para la descripcion de los cuerpos naturales, señalando al propio tiempo sus ventajas é inconvenientes.

10.ª Fué tambien el primero que abrazó todas las partes de las ciencias naturales bajo un plan completo, perfectamente seguido y lógico, para lo que completó muchas veces las lagunas de Aristóteles.» *Histoire des Scienc. t. 2.º pag. 94.*

ex integro atque scientifice tradere est aggressus (1). Similiter, scientiam physiognomiæ seu phrenologiam omnium primus in philosophiam christianam invexit, ejusdem bases ac rationalia principia constituens et applicans (2).

§ IV.

De philosophia D. Thomæ, S. Bonaventuræ et aliorum Scholasticorum ejusdem ævi.

a) Philosophiam D. Thomæ nihil opus est exponere, quoniam in hoc nostro opere satis exprimitur ac integre continetur. Notare sufficiat sequentia: 1.° eum scientias physicas et naturales parum coluisse; unde quoad hæc, Aristotelem sequitur in his quæ fidei non opponuntur. 2.° Quoad philosophiam proprie dictam, Aristoteli quidem adhaeret quoad methodum; ast vero quoad doctrinam ipsam, ejus philosophia vere est eclecticica, quia ex philosophis cunctis sive ethnices, sive christianis, desumit pro argumentorum natura et conditione, plurima simul ex proprio ingenio addendo. Dominantur tamen philosophia Aristotelis, philosophia Platonis, et præsertim philosophia D. Augustini.

(1) Hinc merito Jourdain hæc habet de ejus historia animalium: «Soit qu'on la regarde comme une simple compilation d'Aristote et d'écrivains subséquents, ou comme le depot des connaissances du siècle où il vivait; soit que l'on veuille y voir l'ouvrage d'un homme voué à l'étude de la nature, et qui savait en pénétrer les mystères, on conviendra que sous l'un ou l'autre de ces rapports, elle est un monument précieux qui, présentant l'état des opinions et des connaissances du moyen âge, remplit une longue lacune, et lie l'histoire ancienne de la science à celle des temps modernes.» *Recherches sur les trad. d' Arist.* pag. 358.

(2) Unde jure merito habet Blainville: «Il est le premier qui, dans son traité de la physionomie, ait pensé à déterminer les facultés de l'âme d'après les organes extérieurs du crâne. Aristote avait déjà donné un traité de physionomie, et Theophraste y avait ajouté ses caractères; mais Albert le Grand... contient en germe la théorie de Gall et de Spurzheim son disciple, moins l'exagération et les principes matérialistes.» *Histoire des sciences*, t. 2.°, pag. 80.

b) D. Thomæ coævus extitit S. Bonaventura, anno 1221 in Italia natus et Lugduni mortuus 1274. In baptismo *Joannes Fianza* cognominatus, Ordinem Minorum amplexus fuit, cujus extitit Minister generalis, ac postea episcopus et cardinalis a Summo Pontifice fuit renuntiatus.

Ejus philosophia cum philosophia D. Thomæ satis congruit, a qua solum ferme differt: 1.° quatenus non omnes philosophiæ partes fusiori calamo prosequitur, sicut D. Thomas, ac præsertim quoad logicalia et psychologica: 2.° quatenus in metaphysicis, placitis Ontologismi magis favet quam D. Thomas: 3.° quatenus mysticismo etiam satis favet, cognitionis humanæ originem, naturam et proprietates ad sensum et formas mysticismi revocans, prout videre licet in his ejus operibus: *Reductio artium ad Theologiam*, — *Itinerarium mentis in Deum* — *Lignum vite*. Atque ex qua parte ad mysticismum accedit, dux haberi potest eorum qui sequentibus sæculis, scholæ mysticæ adhaerent, inter quos eminent sæculo 14.° *Joannes Taulerus* Ordinis Prædicatorum, in Germania natus, et anno 1361 mortuus; sæculo vero sequenti *Joannes Gerson* Universitatis Parisiensis Cancellarius, qui e vita decessit anno 1429.

c) Præter DD. Thomam et Bonaventuram, inter præcipuos qui circa ea tempora florere, connumerari possunt, *Henricus Gandavensis*, et *Ægidius Colonna* Romanus; quorum ille discipulus extitit Alberti Magni, hic vero D. Thomæ, cujus doctrinam egregie tuitus est, atque eximius philosophus simul et theologus evasit. Romæ natus est *Ægidius* 1247, Ordinem S. Augustini amplexus fuit, ac e vivis excessit 1316. Post recensitos tamen nomen majus sibi comparavit

d) *Scotus*, (Joannes Duns *Doctor subtilis* vulgo nuncupatus. In Anglia natus est 1275, ac seraphicum Ordinem ingressus, Oxonii et Parisiis summa cum laude *Sententias* est interpretatus, tam vivæ vocis oraculo quam *commentariis* super eas conceptis, moriturque Coloniae ex apoplexi (1) 34

(1) Historici quidam narrant Scotum ex errore vivum tumulatum fuisse; ast Wading cum aliis historicis præfatam narrationem tamquam falsam rejiciunt. «Il mourut, ait Rousselot, environ un an après son arrivée à Colonge, d'une attaque d'apoplexie, et il fut en-